

Målstyrning av den svenska skolan – en systematisk översikt

Maria Jarl

Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet

Magnus Hultén

Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet

Johan Samuelsson

Institutionen för samhälls- och kulturvetenskap, Karlstads universitet

ABSTRACT

Artikeln är en systematisk översikt med syftet att studera vad som karakteriserar forskningen om målstyrning av svensk skola och vilken kunskap forskningen har genererat. Översikten innehåller litteratur publicerad 2000–2021. Systematiska litteratursökningar har genomförts i internationella (EBSCO, SCOPUS) och svenska databaser (Libris, Swepub, DiVA). Handsökningar har genomförts i ett urval svenska och nordiska tidskrifter inom statsvetenskap, offentlig förvaltning, pedagogik och utbildningsvetenskap. Litteratursökningarna genererade 2556 träffar. Efter granskning på titel- och abstraktsnivå återstod 26 publikationer. Efter granskning baserad på inklusions- och exklusionskriterier, samt kvalitetsgranskningen, kvarstod sju publikationer vilka inkluderades. Centrala resultat är att forskningen är knapphändig, att få studier har förklarande ambitioner med tydlig teoretisk inramning och att det därför finns brister i kunskapen om målstyrningens införande i och betydelse för skolans styrning. I studier med förklarande ansats, inriktad på målstyrning eller utbildningspolitiska reformer där målstyrning ingår, är institutionell teori och läroplansteori dominerande. Empirin består av statliga offentliga utredningar och propositioner från utbildnings- och finansdepartementen. Regeringens officiella syn ges central betydelse för att förklara när och varför målstyrning infördes, vilket tillsammans med begränsade empiriska underlag belyser den officiella bilden snarare än andra perspektiv.

Detta verk är en öppet tillgänglig artikel publicerad under licensen [Creative Commons Erkännande-IngaBearingar 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

© 2024 [Maria Jarl, Magnus Hultén, Johan Samuelsson]

ISSN: 1401-6788

DOI: <https://doi.org/10.15626/pfs29.0304.07>

INLEDNING

Detta är en systematisk översikt av forskningen om målstyrning av svensk skola. Målstyrning och närliggande begrepp som mål- och resultatstyrning och resultatstyrning har i flera decennier använts både politiskt och i forskningen för att beskriva styrningen av svensk skola. I denna översikt är vi intresserade av vilken kunskap som skapats om dessa styrformer i forskningen, och på vilka teoretiska och empiriska grunder. De specifika frågeställningar som ska besvaras i analysen är:

1. Vad karakteriserar forskningen om målstyrning av svensk skola?
2. Vilken kunskap har genererats i forskningen om målstyrning av svensk skola?

Med karakteriserar menar vi exempelvis studiernas syfte, teoretiska utgångspunkter och empiri. När det gäller den kunskap som har genererats är vi särskilt intresserade av frågor som rör tidsperspektiv, centrala politiska beslut och motiv till beslut som rör målstyrning. Det innebär till exempel att studier som sett på hur skolans undervisning påverkats av målstyrningen inte har inkluderats i översikten. Att inkludera sådana studier riskerar att bli en för omfattande uppgift. Den systematiska översikten fokuserar alltså på forskning som rör policynivå.

DEN SYSTEMATISKA ÖVERSIKTENS GENOMFÖRANDE

Vår ansats bygger på den konfigurativa ansatsen inom systematiska översikter som syftar till att sammanställa kvalitativt inriktad forskning (jfr Hammersley, 2002; Saini & Shlonsky, 2012; Gough m.fl., 2017; Lillejord, 2017; Levinsson, 2017). Vi uttalar oss alltså inte om effekter av en intervention, som är vanligt inom översikter med en aggregativ kvantitativ ansats. Vi utgår från den etablerade metoden inom översikter med en kvalitativt inriktad ansats (Gough m.fl., 2017; Saini & Shlonsky, 2012) som innebär att översikten genomförs i fem olika steg: 1) formulering av forskningsproblem och forskningsfråga, 2) litteratursökning inklusive val av sökstrategi och inklusionskriterier, 3) relevans- och kvalitetsgranskning, 4) sammanfattning och beskrivning av utvalda studier samt 5) analys av materialet.

Som vi har beskrivit ovan är det övergripande syftet med översikten att kartlägga och analysera forskning om målstyrning av skolan. I det första steget har vi alltså inte, vilket är vanligt i mäklarorganisationers arbete med forskningsöversikter, utgått från specifika myndigheters eller organisationers efterfrågan av ny kunskap om ett fenomen (jfr Gough m.fl. 2019; Gough m.fl., 2017).¹ I exempelvis en mäklare organisation som Skolforskningsinstitutet är ambitionen att fånga upp professionens behov av ny kunskap och sedan

sammanställa relevant forskning som därefter sprids till professionen. Nedan preciserar vi forskningsproblemet (steg 1) och beskriver de övergripande strategierna för litteratursökningen och hur vi gick tillväga när vi genomförde sökningarna (steg 2). Litteratursökningen resulterade sammanlagt i att 26 studier identifierades. Därefter beskriver vi arbetet med relevans- och kvalitetsgranskningen (steg 3) av de identifierade studierna och presenterar resultatet i form av de sju publikationer som slutligen har valts ut att ingå i analysen (steg 4).

Precisering av forskningsproblem - varför forskning om målstyrning?

Varför har vi valt att studera forskning av målstyrning och vad menar vi med forskning om målstyrning? Med forskning om målstyrning avses litteratur som explicit adresserar målstyrning, mål- och resultatstyrning eller resultatstyrning av svensk skola. Om dessa ord, eller dess engelska motsvarigheter, saknas i studien har vi alltså inte inkluderat den i översikten. Några begreppsliga förtydliganden: Målstyrning används ibland som en förkortning av mål- och resultatstyrning i tidigare forskning (t.ex. Hultén 2019). Andra ser målstyrning som synonymt med mål- och resultatstyrning (t.ex. Larsson, 2014). Ytterligare andra ser resultatstyrning som det överordnade begreppet för den typ av styrmodeller som betecknas med målstyrning eller mål- och resultatstyrning (t.ex. Sundström, 2003).

Ett alternativt angreppssätt hade varit att kartlägga en viss avgränsad period i skolans historia, exempelvis tiden 1980–2000, för att utifrån denna avgränsning fånga upp all forskning som gjorts om skolans styrning om denna period och systematisk välja ut de bästa studierna och sammanställa deras resultat och utgångspunkter. Att vi inte valt detta angreppssätt har flera skäl. Det starkaste skälet är att vi är intresserade av ”målstyrning” och vad forskningen har att säga om denna och relaterade styrformer utan att på förhand låsa in oss vid en bestämd reform eller period. Ett annat skäl är att ett dylikt angreppssätt hade riskerat att bli för arbetskrävande på grund av svårigheter att hitta lämpliga avgränsningar för litteratursökningarna. Troligen hade det krävts en manuell genomgång av all litteratur om skolans styrning. Dessutom hade det troligen blivit svårt att analysera de identifierade studierna på ett meningsfullt sätt eftersom olika studier tenderar att studera olika aspekter av skolans styrning som sinsemellan inte alltid är direkt jämförbara. Med andra ord hade det troligen varit svårt att finna vad Schriewer (2006) kallar funktionella ekvivalenter för att möjliggöra jämförelser mellan olika studier och angreppssätt.

Varför har vi valt ”målstyrning”? Målstyrning, och relaterade begrepp, är ett vanligt förekommande begrepp när det kommer till att beskriva skolans styrning och har så varit i flera decennier. Exempel finns i media, som när Göran Isberg, ordförande för föreningen Sveriges skolchefer, i *Dagens Sam-*

bälle beskriver skolans styrning som en blandning mellan ”tillits- och målstyrning, resultatstyrning och marknadsstyrning” (Isberg, 2023). Målstyrning förekommer även i beskrivningar av skolans styrning i läroböcker som används i lärarutbildningen (t.ex. Jarl & Rönnberg, 2019; Lindensjö & Lundgren, 2000). Vi kan också notera att målstyrning och dess engelska termer förekommer i forskningen. Till exempel konstaterar Sundberg och Wahlström (2012, s. 352) att ”management by objectives and results still constitutes the general framework” för skolans styrning i början av 2010-talet. Även statliga utredningar beskriver skolans styrning i termer av mål- och resultatstyrning. Ett aktuellt exempel är utredningen om ett ökat statligt ansvar för skolan som menar att ”dagens skola är mål- och resultatstyrd” (SOU 2022:53, s. 176). Vi menar att den rika användningen av målstyrning som karaktäristik för skolans styrning förtjänar en systematisk översikt som ger svar på vad forskningen säger mer exakt om denna styrform och på vilka grunder.

Litteratursökningarna – inklusive val av sökstrategi och inklusionskriterier

När det gäller kvalitativt inriktade systematiska sammanställning av forskning, betonar Saini och Shlonsky (2012) betydelsen av att låta forskningsintresset styra vad för slags databaser som används och vilka publikationer som väljs ut och inkluderas. Vi har därför tillämpat strategin att göra en bred och inkluderande litteratursökning som styrdes av vårt forskningsintresse. Översikten avser i första hand forskningslitteratur, det vill säga litteratur som har genomgått vetenskaplig kvalitetsgranskning, i form av vetenskapliga artiklar publicerade i svenska eller internationella tidskrifter efter peer review-granskning och avhandlingar författade vid svenska lärosäten. Men för att skapa goda möjligheter att ge en rättvisande bild av forskningen om målstyrning av svensk skola avser översikten även litteratur klassificerad som fack- eller läroböcker inom högre utbildning. Med fack- och läroböcker avser vi monografier och antologier, men även kapitel i antologier, som är författade av forskare och lärare vid svenska lärosäten. En risk med att inkludera fack- och läroböcker är att vi inte kan utgå ifrån att dessa har genomgått en systematisk vetenskaplig granskning före publicering. Men genom den kvalitetsgranskning som alltid är en central del i arbetet med systematiska översikter är det vår förhoppning att vi har kunnat säkerställa att de fack- och läroböcker som är inkluderade i analysen håller hög kvalitet.

Systematiska litteratursökningar genomfördes, *för det första*, i de elektroniska internationella databaserna EBSCO och SCOPUS samt i de elektroniska svenska publiceringsdatabaserna Libris, Swepub och DiVA i perioden oktober – november 2021. EBSCO rymmer flera olika databaser², varav Academic Search Complete och ERIC har visat sig vara de mest relevanta. SCOPUS är en databas som innehåller citeringsdata och abstrakt med relevans för det samhällsvetenskapliga fältet. De svenska databaserna har delvis

olika karaktär vilket sammantaget gör att de väl täcker in den svenska forskningen. Libris är en gemensam katalog för samtliga svenska bibliotek, vilket gör dess innehåll mycket omfattande³. Swepub är kopplad till svenska lärosätens publiceringsdatabaser och innehåller både publicerat och opublicerat material, exempelvis proceedings och konferensbidrag. Grunden för DiVA är forskarnas egen registrering av data och uppgifter.

Vi har valt att endast inkludera studier som är publicerade mellan 2000 och 2021. Meline (2006) pekar på viktiga överväganden gällande val av tidsperiod för systematiska översikter. Om fokus för översikten är att få fram de senaste studierna är en tioårsperiod en vanlig utgångspunkt. Om det är ett specifikt fenomen som ska studeras kan tidpunkten för detta fenomen vara viktigt att beakta. Vår förkunskap var att målstyrning började bli aktuellt för regeringens styrning av skolan under senare delen av 1980-talet (se t.ex. Du Rietz m.fl., 1987). Samtidigt bedömde vi det som en utmaning att göra en systematisk översikt som täcker forskning publicerad från slutet av 1980-talet fram tills 2021, när sökningarna genomfördes. För att skapa bättre underlag för val av tidsperiod valde vi därför att genomföra preliminära sökningar i databaserna Libris och EBSCO, samt att genomföra manuella sökningar i avhandlingsserier från två svenska forskningsmiljöer med tydligt styrningsfokus (dels Studies in Educational Policy and Educational Philosophy (STEP) vid Uppsala universitet, dels avhandlingar inom pedagogik vid Örebro universitet).

I sökningarna i EBSCO noterade vi, något förvånade, inga internationella artiklar av relevans publicerade före 2006. De svenska studier från 1980- och 1990-talen som sökningarna i Libris identifierade bedömde vi inte vara relevanta av flera skäl: de var antingen för intimt sammanknutna med kunskap framtagen i syfte att genomföra då aktuella reformer (Du Rietz m.fl., 1987; Stålhammar, 1991), inlägg i debatten om skolans styrning (Alexandersson, 1999; Dahllöf m.fl., 1989) eller hade huvudsakligt fokus på styrning på andra nivåer, såsom styrning av skolmyndigheter (Haldén, 1997; Jacobsson & Sahlin-Andersson, 1995) eller på kommunal nivå (Berg m.fl., 1999; Johansson & Johansson, 1994). I de manuella genomgångarna av avhandlingsserier var den tidigaste relevanta avhandlingen vi fann som studerade målstyrning Wahlström (2002). Denna avhandling framstod som central och vi såg det därför som viktigt att inte tillämpa en alltför snäv tidsmässig avgränsning, utan välja en längre tidsperiod som inkluderade Wahlström (2002). Därför utgör år 2000 startpunkten för denna översikts tidsperiod.

För *det andra* genomförde vi kompletterande handsökningar i ett urval av svenska och nordiska tidskrifter som vi uppfattar är tongivande inom områdena statsvetenskap, offentlig förvaltning, pedagogik och utbildningsvetenskap. Vi har gått igenom samtliga årgångar och nummer av totalt nio tidskrifter avseende perioden 2000–2021⁴. För *det tredje* sökte vi litteratur genom att granska referenslistorna i de publikationer som identifierats i litteratur-

sökningarna och som motsvarat uppställda inklusionskriterier, samt genom att studera dessa publikationers citeringar med hjälp av Google Scholar.

Sökningarna i de internationella databaserna genomfördes baserat på söktermerna ”management by objectives”, ”management by results”, ”management by objectives and results”, ”goals and objectives” och ”steering by objectives”. Söktermer har identifierats i en iterativ process där vi gjort provsökningar och tittat på begrepp som använts i artiklar vi känner till⁵. Översättningar av de tre första söktermerna uppfattar vi är vanligt förekommande i svensk litteratur. De två senare söktermerna känner vi sedan tidigare till har använts av svenska forskare vid internationell publicering. För att identifiera litteratur som behandlar målstyrning i *svensk* skola användes dessutom söktermerna ”school*”, ”education*”, ”Sweden”, ”Swedish”, ”Nordic” och ”Scandinavian”.

Sökningarna i de svenska publiceringsdatabaserna utgick i huvudsak från de söktermer som användes i de internationella databaserna, men på svenska: Målstyr*, Mål- och resultatstyr* och Resultatstyr*. Ytterligare en skillnad är att begrepp med koppling till Sverige/Sweden inte bedömdes nödvändiga eftersom databaserna i huvudsak adresserar svensk forskning. Libris utgör emellertid ett undantag då databasen även innehåller internationell forskning. Sökningarna gjordes i två steg, dock användes samma söksträngar i båda stegen. I det första steget riktades sökningen mot avhandlingar och fackgranskade artiklar och i det andra steget gjordes en sökning på vad som kan kallas ”övrigt vetenskapligt”, samma söksträngar användes dock.

Tabell 1.

Totalt antal träffar i litteratursökningarna

Databas	Antal träffar
EBSCO	10
SCOPUS	12
Libris	258
Diva	2060
Swepub	213
Handsökning	3
<i>Totalt</i>	2556

Som framkommer av Tabell 1 genererade litteratursökningarna totalt 2556 träffar. Efter en första granskning på titel- och abstraktsnivå, samt exkludering av dubletter, återstod 26 publikationer (se Bilaga 1). Av de 26 publikationer identifierades fem i internationella databaser, 18⁶ i svenska publiceringsdatabaser och ytterligare tre publikationer genom handsökning.

Kartläggningens genomförande

I det tredje steget relevansgranskades de 26 publikationerna utifrån de på förhand uppställda inklusions- och exklusionskriterierna som framkommer av tabell 2 och av tabell 3.

Tabell 2.

Inklusionskriterier

Kriterium	Motivering
Typ av studie	Studierna måste vara publicerade efter 1 januari 2000, antingen i tidskrift som tillämpar peer review eller utgiven som avhandling vid ett svenskt lärosäte eller som fack- och lärobok
Språk	Studierna måste vara tillgängliga på engelska, svenska, danska eller norska
Studieobjekt	Studierna måste explicit adressera temat målstyrning i svensk skola
Skolform	Studierna måste handla om någon av de skolformer som ingår i det svenska skolväsendet enligt Skollagens 1 kap, 1 § ¹
Nivå	Studierna måste fokusera på den nationella formuleringsarenan avseende målstyrning

Noter: ¹ Förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskolan, specialskola, sameskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola och kommunal vuxenutbildning, samt fritidshem som kompletterar undervisningen i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

Tabell 3.*Exklusionskriterier*

Kriterium	Motivering
Typ av studie	Rapporter och utvärderingar från myndigheter och organisationer
Studieobjekt	Studier som enbart kortfattat nämner målstyrning i bakgrundskapitel/motsvarande
Skolform	Högre utbildning (universitet och högskolor)
Nivå	Studier som fokuserar genomförandearenan, det vill säga kommunal och lokal nivå

Samtliga artikelns författare gjorde individuella bedömningar av respektive publikation baserat på titel och abstrakt. I vissa fall har vi även behövt läsa publikationens inledande delar för att kunna ta ställning till om publikationen ska inkluderas eller exkluderas. Jämförelsen av de individuella bedömningarna visade att vi initialt var eniga i bedömningen av nio publikationer⁷ samtidigt som vi hade gjort delvis olika bedömningar av 17 publikationer. En fördjupad diskussion om dessa publikationer resulterade i enighet om att inkludera fem texter och om att exkludera 12 texter. Sammantaget resulterade relevansgranskningen i att nio publikationer bedömdes vara relevanta. Referens- och citeringsanalys av dessa nio publikationer resulterade i att ytterligare åtta publikationer identifierades och dessa framkommer av Bilaga 1. Samtliga författare gjorde individuella bedömningar av de åtta publikationerna och jämförelsen mellan dessa resulterade i beslut om att inkludera fyra publikationer. Sammantaget resulterade relevansgranskningen i att 13 publikationer identifierades som relevanta.

Därefter vidtog kvalitetsgranskningen av de 13 identifierade publikationerna vilken inspirerades av det bedömningsstöd som utarbetats av Skolforskningsinstitutet gällande urval av publikationer till institutets systematiska översikter (se t. ex. Skolforskningsinstitutet, 2020). Syftet med bedömningsstödet är att avgöra studiernas trovärdighet, tillförlitlighet och generaliserbarhet. Bedömningsstödet fokuserar åtta bedömningsområden: utgångspunkter, syfte och forskningsfråga(or), datainsamling, dataanalys, resultat, slutsatser och generaliserbarhet, begriplighet, struktur och koherens samt etik. Bedömningsområdena anses vara tillämpliga för olika typer av forskningsstudier, men tolkningarna inom respektive område skiljer sig delvis åt beroende på om studien har en kvantitativ eller kvalitativ ansats.

Varje författare kvalitetsgranskade samtliga publikationer och skrev en kort sammanfattning av sina iakttagelser avseende respektive bedömningsområde. Bedömningsområdet etik bedömdes inte som relevant då ingen av de identifierade studierna krävde några särskilda etiska överväganden. De enskilda bedömningarna diskuterades och vägdes samman, vilket resulterade i att sju av publikationerna bedömdes hålla god kvalitet medan sex av publikationerna inte kunde sägas uppfylla de av oss uppställda kriterierna för kvalitet (se Tabell 4 nedan). Att knappt hälften av de identifierade publikationerna inte uppfyllde kvalitetskriterierna kräver en särskild kommentar. Avgörande har huvudsakligen varit en kombination av bedömningsområdena *syfte och forskningsfråga(or)* samt *datainsamling* med avseende på hur specifikt studien har handlat om målstyrning. Några bortvalda publikationer håller generellt hög vetenskaplig kvalitet med tydlig systematik och omfattande empiriska analyser, men målstyrning har inte varit ett så specifikt fokus som vår inledande relevansgranskning visade. Vi har också identifierat en omvänd problematik såtillvida att kravet att målstyrning ska vara ett fokusområde har inneburit att vi inkluderat studier trots tecken på kvalitetsbrister i andra avseenden. Till exempel har vi valt att inkludera studier som ur ett historiskt perspektiv diskuterar motiven till att införa målstyrning inom utbildningsområdet trots att det saknas systematik i urval och analys av centrala dokument.

RESULTAT

Det här avsnittet presenterar studiens resultat. Det inleds med en beskrivning av de sammanfattningar som gjordes av respektive studie i genomförandets fjärde steg. Sedan beskriver vi genomförandets femte steg, analysen av publikationerna, som har inspirerats av Gough m.fl. (2017) som betonar att analysarbetet innebär ett samspel mellan att identifiera de inkluderade studiernas resultat och att hitta teman och mönster dem emellan i förhållande till översiktens frågeställningar. Först sammanfattades alltså publikationerna, var för sig, med avseende på centrala aspekter kopplade till våra frågeställningar: syfte, teorier, metod och material, förklaringsmodeller, tidsperspektiv samt centrala politiska beslut. I sammanfattningarna höll vi oss nära publikationernas egna uttryck och formuleringar. Därefter började arbetet med att reducera materialet och att lägga grunden för det analytiska arbetet som bestod av att identifiera likheter och skillnader mellan publikationerna. Vi valde att upprätta ett dokument där vi aspekt för aspekt samlade våra tidigare summeringar från samtliga publikationer, och där vi angav vad vi uppfattade som nyckelbegrepp för att beskriva vad som var utmärkande för de olika aspekterna i samtliga publikationer.

Tabell 4.

Forskningsöversiktens inkluderade publikationer

Författare, årtal	Titel	Typ av publikation	Ämnesområde	Material
Berg, G., Andersson, F., Bostedt, G., Perselli, J., Sundh, F. & Wede, C. (2015)	Skolans kommunalisering och de professionellas frurum. Utbildningsvetenskapliga studier 2015:2.	Fack- eller lärobok	Utbildningsvetenskap / pedagogik	Material från det offentliga trycket (ej systematiskt urval)
Börjesson, M. (2016)	Från likvärdighet till marknad. En studie av offentligt och privat inflytande över skolans styrning i svensk utbildningspolitik 1969-1999.	Avhandling	Pedagogik	Material från det offentliga trycket (systematiskt urval)
Helgeøy, I. (2006)	Rhetoric and Action in Regulating the Public Schools in Norway and Sweden, <i>Scandinavian Political Studies</i> , 29(2), 89-110.	Artikel	Statsvetenskap	Material från det offentliga trycket (systematiskt urval)
Larsson, H-A (2014)	När medlet blev mål. Om mål- och resultatstyrningens effekter på skolan.	Fack- eller lärobok (kapitel)	Historia	Material från det offentliga trycket (ej systematiskt urval)
Lindensjö, B. & Lundgren, U. P. (2000)	Utbildningsreformer och politisk styrning.	Fack- eller lärobok	Statsvetenskap / pedagogik	Material från det offentliga trycket (ej systematiskt urval)
Wahlström, N. (2002)	Om det förändrade ansvaret för skolan. Vägen till mål- och resultatstyrning och några av dess konsekvenser.	Avhandling	Pedagogik	Material från det offentliga trycket (systematiskt urval)
Wahlström, N. (2009)	Mellan leverans och utbildning. Om lärande i en mål- och resultatstyrd skola.	Fack- eller lärobok	Pedagogik	Material från det offentliga trycket (ej systematiskt urval)

Slutligen tog vi steget över till de jämförande delarna där vi sökte efter likheter och skillnader mellan publikationerna med avseende på de olika aspekterna. Nedan ges först en kort beskrivning av ingående publikationer och därefter presenteras resultatet av analysen.

Kort beskrivning av ingående studier

Som framkom av Tabell 4 ovan representerar de identifierade texterna *olika typer av publikationer*. Helgøy (2006) är en artikel i en vetenskaplig tidskrift och Börjesson (2016) samt Wahlström (2002) är akademiska avhandlingar utgivna vid svenska lärosäten. Publikationerna av Berg med flera (2015), Lindensjö och Lundgren (2000) samt Wahlström (2009) är utgivna i kategorin fack- eller lärobok medan Larsson (2014) är ett kapitel i en fack- och lärobok. Översikten inkluderar alltså fler fack- och läroböcker, eller kapitel i sådan litteratur, än publikationer som har genomgått strikt vetenskaplig granskning. Samtidigt noterar vi att de flesta publikationerna i kategorin fack- och läroböcker är skriva inom ramen för större forskningsprojekt som författarna har bedrivit tidigare (Berg m. fl., 2015; Lindensjö & Lundgren, 2000) eller i nära anslutning till textens publicering (Wahlström, 2009), vilket vi menar motiverar att de inkluderas i kartläggningen.

Tabell 4 visade också att fyra publikationer är utgivna under 2000-talet (Helgøy, 2006; Lindensjö & Lundgren, 2000; Wahlström, 2002, 2009) och tre under 2010-talet (Berg m. fl., 2015; Börjesson, 2016; Larsson, 2014), samt att flertalet är ensamförfattade (Börjesson, 2016; Helgøy, 2006; Larsson, 2014; Wahlström, 2002, 2009) medan ett par av studierna har två (Lindensjö & Lundgren, 2000) eller fler (Berg m. fl., 2015) författare.

När det gäller vilka *skolformer* som fokuseras i studierna fokuserar två studier på grundskolan (Berg m. fl., 2015; Wahlström, 2002) även om Berg med flera (2015) poängterar att de uppfattar resultaten som giltiga även för andra skolformer. En studie fokuserar både på grund- och gymnasieskolan (Börjesson, 2016), tre studier uttalar sig primärt om den övergripande policynivån (Helgøy, 2006; Larsson, 2014; Lindensjö & Lundgren, 2000), medan en studie i sin analys av orsaker till målstyrningens införande adresserar grund- och gymnasieskolan även om den empiriska analysen som handlar om lärande i ett mål- och resultatstyrt system har blicken vänd mot grundskolan (Wahlström, 2009).

Fördjupad analys av syfte och studieobjekt

Den fördjupade analysen av studiernas syfte och studieobjekt visar att syftet med majoriteten av studierna är att förklara målstyrningens införande. Dessa studier ser målstyrning som ett specifikt fenomen i styrningen av svensk skola, som kan urskiljas och förklaras. Målstyrningen ses förvisso inte i ett vakuum utan relateras till ytterligare reformer i samma tidsperiod, men målstyrningen

är i fokus. I övriga studier är förhållandet det omvända. Där står annan utbildningspolitisk förändring i fokus för den förklarande analysen och målstyrningen ses som en del av dessa förändringar. Vår analys visar att studierna kan delas in i de två kategorierna förklarande ansats specifikt inriktad på målstyrning, förklarande ansats inriktad på utbildningspolitiska reformer.

Förklarande ansats inriktad på målstyrning

Studierna i den första kategorin har en förklarande ansats specifikt inriktad på målstyrning, det vill säga att det är just införandet av målstyrning som ska förklaras (Helgøy, 2006; Larsson, 2014; Wahlström, 2002, 2009). Helgøy (2006) analyserar motiven till införandet av målstyrning i början av 1990-talet ur ett historiskt institutionellt perspektiv och gör en jämförelse med liknande reformer i Norge. Larssons (2014, s. 305) studie syftar till att ”belysa bakgrunden till införandet av målstyrning inom skolan, de motiv som anfördes för detta samt att ge en tolkning av orsak och verkan när det gäller målstyrningens effekt på skolans verksamhet och resultat”. Syftet med Wahlströms (2002) studie är att analysera hur ansvaret för grundskolan har diskuterats i statliga utredningar med utgångspunkt i de tre begreppen kommunalisering, decentralisering och målstyrning. I centrum för Wahlströms studie står det Wahlström kallar ’utbildningsreformen 1990/1991’ och dess införande och innebörd studeras ur ett historiskt perspektiv, bland annat med fokus hur begreppet målstyrning har uttolkats i olika tidsperioder. I Wahlström (2009) är målstyrningens införande centralt i ett kapitel som kan liknas vid en delstudie. Syftet med kapitlet är att spåra mål- och resultatstyrningen bakåt i tiden, inte primärt inom utbildningssektorn utan i en ”mer allmän styrnings- och budgetekonomisk sfär” för att få en ”uppfattning om i vilken kontext och på vilket sätt styrmodellen har tagit form inom svensk förvaltning” (Wahlström, 2009, s. 71).

Förklarande ansats inriktad på utbildningspolitiska reformer

Studierna i den andra kategorin har en förklarande ansats inriktad på utbildningspolitiska reformer. Det fenomen som studeras, och förklaras, är inte avgränsat till målstyrning utan rör bredare utbildningspolitiska förändringar. Börjessons (2016) studie har som ambition att identifiera utbildningspolitiska principer och problembilder avseende offentligt och privat inflytande över skolans styrning. Studiens primära syfte är inte att studera konkreta styrreformer, men författaren gör återkommande hänvisningar till 1990-talets decentraliseringsreformer och målstyrning ses som en central del av dessa reformer.

Övriga två studier diskuterar målstyrning som en del av 1990-talets decentraliseringsreformer (Berg m.fl., 2015; Lindensjö & Lundgren, 2000). Berg med flera (2015) analyserar konsekvenserna av 1990-talets decentraliseringsreformer för lärares professionella frirum och diskuterar som ett led i detta

målstyrningen. Lindensjö och Lundgren (2000) utgår från en övergripande teoretisk modell av skolan, och fokuserar särskilt förändringar i styrningen i relation till jämlikhetsbegreppet. Ramverket spänner över stora delar av 1990-talet genom att syntetisera tidigare forskningsprojekt som syftade till att ”dokumentera och analyserade tre senaste decenniernas utbildningspolitik och dess konsekvenser” (Lindensjö & Lundgren, 2000, s. 12). Här ses målstyrningen återkommande som en del i 1990-talets decentraliseringsreformer.

Teoretiska utgångspunkter och förklaringsmodeller i studier med förklarande ansats inriktad på målstyrning

Föregående avsnitt visade att fyra av de totalt sju studierna som ingår i den systematiska översikten har ambitionen att specifikt förklara målstyrningens införande. Tre av dessa har en tydligt teoretiskt förankrad förklaringsmodell medan den fjärde studien för en tolkande diskussion.

Studier med teoretiskt förankrad förklaringsmodell

Tre studier har mot bakgrund av ett identifierat teoretiskt perspektiv utvecklat mer eller mindre tydliga förklaringsmodeller (Helgøy, 2006; Wahlström, 2002, 2009). Helgøy (2006) anlägger ett historiskt institutionellt perspektiv och argumenterar för att reformer och policyförändringar måste förstås i relation till sin historiska och institutionella kontext. Olika reformers implementering ska ses i ljuset av en gradvis anpassning till respektive systems traditioner, kultur och styrningsmekanismer. Wahlström (2002) utgår primärt från ett diskursteoretiskt perspektiv där diskursbegreppet förstås både som ett teoretiskt ramverk och som ett analysredskap. Diskursens funktion beskrivs med hjälp av metaforen spelplanen i meningen att diskursen sätter gränser och därigenom bestämmer vad som kan formuleras och vem som får formulerings- och initiativrätt. Wahlström betonar också att diskurser är konstruerade i ett socialt sammanhang och aktualiserar frågor om makt, och sammantaget konstateras att diskurser påverkas av ”sitt sammanhang och av den som definierar diskursen” och att den ”hålls samman av en viss kärna av gemensamma definitioner eller uppfattningar” (s. 4). Studien anlägger ett historiskt perspektiv och studerar hur ansvaret för skolan har varierat över tid utifrån de tre begreppen kommunalisering, decentralisering och målstyrning.

Wahlström (2009) har en bred ingång och flera kunskapsintressen. Som vi tidigare konstaterat är studiens primära syfte att studera hur lärande sker i en mål- och resultatstyrd skola, vilket i huvudsak sker utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv med fokus på två kraftfält, dels ett effektivitets- och leveransinriktat synsätt, dels ett synsätt inriktat mot demokratifrågor och relationen mellan individen och dess omgivning. Ett sekundärt syfte är att förklara målstyrningens införande.

Studier med tolkande ansats

Larsson (2014) för en i huvudsak tolkande diskussion om motiven till målstyrningens införande där motiven för, och bakgrunden till, reformen beskrivs baserat på sekundärlitteratur, statliga offentliga utredningar och propositioner. Vidare framträder ett tydligt aktörsperspektiv genom återkommande nedslag i hur till exempel statliga utredningar, enskilda forskare, ministrar och riksdagen har positionerat sig i olika frågor.

Teoretiska utgångspunkter och förklaringsmodeller i studier av utbildningspolitiska reformer

Analysen i föregående avsnitt visar, tillsammans med analysen i det här avsnittet, att det institutionella perspektivet och läroplansteorin är de dominerande teoretiska perspektiven i forskningen om målstyrning av svensk skola.

Bland studierna med breda förklaringsanspråk anlägger Börjesson (2016, s. 44) ett metateoretiskt perspektiv genom kritisk realism som erbjuder ”en struktur av teorier på olika nivåer och en ambition att erbjuda förklaringar” av utbildningspolitiska reformer under 1989–1996. Vidare diskuterar Börjesson olika läroplansteoretiska inriktningar, vilka ses som komplementära snarare än konkurrerande, och anlägger ett neo-marxistiskt perspektiv som leder fram till antagandet att den statliga utbildningspolitiken kan förstås som ett uttryck för den dominerande utbildningsideologin i ett samhälle. Analys-schemat som vägleder tolkningen av det empiriska materialet identifierar sex utbildningspolitiska principer som beskrivs med avseende på tre dimensioner: offentligt eller privat inflytande, samhällseliga målsättningar, samt genomslag i svensk utbildningspolitik.

Även i studierna med en i huvudsak resonerande ansats är det institutionella perspektivet centralt. I Berg med flera (2015, s. 21) är det institutionella perspektivet grundläggande och det kompletteras med frirumsteorin som lyfter fram ”enskilda skolor som organisationer i ljuset av skolan som formell statlig institution i samhället”. Enligt författarna varierar de professionellas autonomi med det institutionella ramverket. Det vill säga att styrsystemet, däribland målstyrningen, är den institution som antas förklara eventuella skillnader i lärares och rektorers autonomi eller frirum. Även Lindensjö och Lundgren (2000) menar, fast med utgångspunkt i ramfaktorteorin, att lärares och rektorers praktik hänger nära samman med skolans styrsystem även om sambandet inte förefaller lika linjärt som hos Berg med flera (2015). Lindensjö och Lundgren (2000, s. 25) menar att styrningen förutsätter förståelse för skolan som institution och dess historia och att det är viktigt att ”skilja mellan skolans förutsättningar, det vill säga dess ramar, den verksamhet som bedrivs och de resultat den ger”. Ramarna styr inte verksamheten i en bestämd riktning, utan anger ”de begränsningar som gäller” för lärares och rektorers arbete (s. 25).

Metod och material

Studierna bygger på analyser av det offentliga trycket, i första hand betänkanden från statliga offentliga utredningar och regeringens propositioner. Det finns en variation bland studierna när det gäller i vilken utsträckning valet av material är tydligt motiverat.

Material från det offentliga trycket utan systematiskt urval

Berg med flera (2015) diskuterar målstyrningens införande som ett led i arbetet med att utforma ett teoretiskt ramverk till den empiriska analysen som syftar till att undersöka om målstyrningen bidragit till ökat handlingsutrymme för professionen. Beskrivningarna bygger på tidigare forskning, dels egen forskning, som bland annat inkluderar intervjuer med politiska beslutsfattare vid tiden för decentraliseringsreformerna, dels sekundärlitteratur, och på enstaka statliga offentliga utredningar och propositioner men det saknas en explicit metoddiskussion som beskriver urval av material och adresserar grundläggande metodfrågor. Även studierna av Larsson (2014) och Lindensjö och Lundgren (2000) är uppbyggda på liknande sätt genom referenser till ett flertal tidigare forskningsstudier och till betänkanden från statliga utredningar och propositioner men författarna motiverar inte urvalet av materialet på ett för läsaren konsekvent sätt. I grunden följer även Wahlström (2009) ett liknande mönster, det vill säga att analysen baseras på tidigare forskning och material från det offentliga trycket dock i avsaknad av tydliga urvalskriterier. Det finns emellertid vissa skillnader mellan Larsson (2014) och Lindensjö och Lundgren (2000) å ena sidan och Wahlström (2009) å andra sidan, till exempel att de två förstnämnda hänvisar till många olika tidigare studier medan den sistnämnda hänvisar till en eller ett par tidigare studier. Utan att ha gjort någon närmare granskning av förekommande studier noterar vi att de utvalda studierna i Wahlström (2009) explicit studerar målstyrningens införande i svensk statsförvaltning och refererar centrala delar i dessa studier, vilket vittnar om ett strategiskt förhållningssätt till urval av material även om det inte är explicitgjort. Vi noterar också att Wahlström (2009) hänvisar till offentligt tryck från andra departement än utbildningsdepartementet, medan offentligt tryck från utbildningsdepartementet dominerar i studierna av Larsson (2014) respektive Lindensjö och Lundgren (2000).

Material från det offentliga trycket med tydliga urvalskriterier

Helgøy (2006) har som tidigare noterats ett förklarande anspråk och tydliga teoretiska utgångspunkter. Författaren beskriver att studien är baserad på analys av policydokument som rör skolreformer under perioden 1985–2004, men det framgår inte närmare på vilka grunder vissa dokument inkluderats och andra utelämnats. Studien bygger också på kompletterande material främst avseende den del som handlar om att analysera implementeringen av

reformen, och här noterar författaren en skillnad i tillgång till sekundär litteratur mellan det svenska och det norska fallet. För analysen av det svenska fallet finns en omfattande sekundärlitteratur i form av tidigare studier att utgå ifrån, vilket också görs. Börjesson (2016) och Wahlström (2002) bygger uteslutande sina respektive empiriska analyser på ett strategiskt urval av material från det offentliga trycket.

Börjessons (2016) analys bygger på ett urval av utbildningspolitiska dokument i form av betänkanden från statliga offentliga utredningar, propositioner, departementsskrivelser och läroplaner. Utgångspunkten är att materialet är ”statliga auktoritativa texter” som ska spegla den ”dominerande utbildningsideologin” (Börjesson, 2016, s. 67). Författaren beskriver de avgränsningar i fråga om valet av texter som behövts med tanke på att studien spänner över en lång tidsperiod, 1969–1999: materialet ska adressera frågor om offentligt och privat inflytande samt behandla övergripande förändringar inom utbildningspolitiken, inte ”föreställningar hos politiska partier, organisationer eller enskilda politiker” (Börjesson, 2016, s. 67). Även Wahlströms (2002) studie spänner över en längre tidsperiod. Syftet är att studera hur ansvaret för grundskolan har diskuterats i statliga utredningar sedan 1940-talet för att få ökad förståelse för styrningsförändringarna på 1990-talet. Sammantaget ingår material från tio statliga utredningar i analysen, och författaren motiverar dessa med att de ingående handlar de tre begrepp som är centrala i det teoretiska ramverket, det vill säga kommunalisering – decentralisering – målstyrning.

Tidsperspektiv

Samtliga publikationer betraktar målstyrning av svensk skola som ett fenomen som hänger nära samman med decentraliseringsreformerna i början av 1990-talet. Men målstyrning ses inte som ett isolerat fenomen utan växer fram i en historisk kontext. Samtliga studier, såväl de med förklaringsanspråk som de med ett mer resonerande förhållningssätt, betraktar målstyrningen i ett historiskt perspektiv men hur långa historiska utvecklingslinjer som tecknas varierar.

Målstyrningen spåras till utbildningspolitiska förändringar på 1940-talet

Både Wahlström (2002) och Larsson (2014) tar sin utgångspunkt i 1946 års skolkommision. Enligt Larsson (2014, s. 307) diskuterade 1946 års skolkommision decentralisering i meningen ökat inflytande för lärarprofessionen. Kommissionen tänkte sig att det lokala inflytandet kunde öka samtidigt som staten tog ett ansvar för ”den yttre ramen för skolorganisationen”, till exempel genom huvudansvar för kostnaderna och att Skolöverstyrelsen ansvarade för viss skolinspektion. Wahlströms (2002) analys skildrar hur ansvaret för skolan har gestaltats i tio statliga utredningar med start i 1946 års skolkommision som drog upp riktlinjerna för en genomgripande skolreform

som syftade till att demokratisera den svenska skolan. Enligt Wahlström innebar skolkommissionens förslag att ”skolväsendet blev kommunalt” i betydelsen att kommunen ska etablera en lokal skolorganisation och att skolstyrelsen ska ta ansvar för all skolverksamhet som sker inom kommunens geografiska gränser. Men samtidigt förespråkade kommissionen decentralisering eftersom ”rektor, lärare, föräldrar och elever, ska utforma sin skola efter lokala förhållanden och behov” i samråd med skolstyrelsen i kommunen (Wahlström 2002, s. 181).

Målstyrningen spåras till utbildningspolitiska förändringar på 1960-talet

Visserligen menar Börjesson (2016) att tidigare forskning har identifierat fyra olika reformvågor under 1900-talet (1918–1927, 1948–1962, 1969–1978, 1989–1996) men fokus för Börjessons empiriska analys är perioden 1969–1991. Utgångspunkten tas i 1960-talet eftersom ”de organisatoriska skolreformerna under 1960-talet utgjorde höjdpunkten på den utveckling mot en starkare statlig styrning av skolan som inleddes under 1870-talet” (Börjesson, 2016, s. 77). Med start i 1969 års läroplaner identifierar Börjesson utbildningsideologiska principer och tongivande problembilder i statliga dokument under den aktuella perioden i syfte att analysera hur den dominerande utbildningsideologin har förändrats. Även Helgøy (2006) diskuterar utbildningspolitiska skeenden på 1960-talet, specifikt kritiken mot Skolöverstyrelsens, enligt många bedömares, alltför stelbenta byråkratiska rutiner som då började uppmärksammas. Utan att närmare beskriva hur, eller utveckla varför, menar Helgøy (2006, s. 99) dessutom att intentionen att styra genom mål och resultat kan skönjas redan i 1962 års läroplan. Wahlström (2009, s. 71) spårar införandet av mål- och resultatstyrning i skolan inom en ”allmän styrnings- och budgetekonomisk sfär” och hon refererar till tidigare forskning som har spårat införandet av mål- och resultatstyrning inom statsförvaltningen till styrningsförändringar på 1960-talet.

Målstyrningen spåras till utbildningspolitiska förändringar på 1970- och 1980-talen

Förvisso diskuterar Lindensjö och Lundgren (2000) styrningen i skolan från slutet av 1800-talet och framåt. Men konkret spåras 1990-talsreformerna till utbildningspolitiska reformer och skeenden under senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet. Mål- och resultatstyrning ses som ett fenomen som introduceras sent 1970-tal, prövas på huvudmannanivå på 1980-talet och som genom Lpo94 tydligt kommer att styra undervisningen. Härvidlag finns det vissa likheter mellan studierna av Lindensjö och Lundgren (2000) och Börjesson (2016) eftersom båda förhåller sig till utbildningspolitiska förändringar under stora delar av 1900-talet, även om målstyrningen explicit diskuteras eller analyseras i relation till senare utbildningsreformer. Berg med flera (2015), som är den andra studien i kategorin studier som tar sin utgångs-

punkt i reformer och beslut på 1970- och 1980-talen, diskuterar visserligen hur styrningen var utformad under 1950-talet för att ge en kontrast till den styrning som växer fram senare men argumenterar för att de decentraliseringsprocesser som startade på 1980-talet är av betydelse när man ska förklara målstyrningens införande.

Centrala utredningar och politiska beslut

Majoriteten av publikationerna analyserar, eller diskuterar, målstyrningens införande med utgångspunkt i utredningar som härstammar från utbildningsdepartementet och/eller i riksdagsbeslut kopplade till dessa utredningar. Men det finns också studier som hänvisar till utredningar och/eller där till hörande riksdagsbeslut som har sitt upphov i finansdepartementet.

Styrnings- och ansvarspropositionerna

Två utredningar och två riksdagsbeslut står i fokus i studierna som studerar målstyrningens införande med utgångspunkt i utbildningspolitiska skeenden. För det första hänvisar publikationerna till styrningsberedningens slutbetänkande från 1988⁸ och/eller till riksdagens beslut i februari 1989 om regeringens styrningsproposition som följde på beredningens förslag. Styrningsberedningen lade, enligt Berg med flera (2015, s. 85) fram ett antal ”principiella förslag till hur målstyrning skulle fungera som en motor i skolans decentralisering”. Wahlström (2002) beskriver att beredningen argumenterade för en ambitionshöjning när det gällde den politiska styrningen eftersom utvecklingen mot decentralisering som inletts på 1970-talet inte hade avspeglats i verksamheten. För att öka skolans styrbarhet behöver styrningen därför i högre grad inriktas på mål, men också på utvärdering. Beredningen ser, enligt Wahlström (2002, s. 163) nationella mål som en ”värderingsgrund på vilken skolverksamheten byggs upp” men riksdagsbeslutet innebär inte några konkreta förändringar i ansvarsfördelningen. Enligt Börjesson (2016) ser styrningsberedningen målstyrning som en lösning som kan förena motstridiga strävanden mellan statlig styrning och decentralisering genom att ”staten tar ansvar för nationella målsättningar, medan kommuner, brukare och enskilda skolor får ansvaret för den lokala verksamheten i skolan” (Börjesson, 2016, s. 133).

Även Helgøy (2006) och Lindensjö och Lundgren (2000) hänvisar till styrningsberedningens och/eller riksdagens beslut om den efterföljande propositionen. Enligt Helgøy (2006) bidrog styrningsberedningens förslag till att skolministern fick ett mandat att radikalt förändra skolans styrsystem. Liksom flera av de ovan nämnda publikationerna menar Lindensjö och Lundgren (2000, s. 98) att styrningsberedningen lade fram förslag av principiell karaktär, till exempel att ”det ska ske en utveckling från regelstyrning mot målstyrning med färre regler och tydligare mål”. Bilden som framträder är alltså att riks-

dagsbeslutet i februari 1989 är ett principbeslut där målstyrningen introduceras som en övergripande inriktning för kommande reformer.

För det andra lyfter flera publikationer fram att nästa steg i processen var att det så kallade Skolprojektet (Wahlström, 2009; Lindensjö & Lundgren, 2000) tillsattes på Utbildningsdepartementet och att det ledde fram till att regeringen presenterade ytterligare två propositioner för riksdagen, nämligen propositionen om ett kommunalt huvudmannaskap för skolledare och lärare⁹ och propositionen om en förändrad ansvarsfördelning för skolan (Berg m fl., 2015; Lindensjö & Lundgren, 2000; Wahlström, 2002; Börjesson, 2016; Helgøy, 2006; Larsson, 2014), den så kallade ansvarspropositionen¹⁰. Enligt Berg med flera (2015, s. 86) kompletterar riksdagens beslut om ansvarspropositionen i december 1990 det tidigare riksdagsbeslutet från februari 1989 genom att ”målstyrning i kombination med resultatstyrning lyftes fram som huvudsaklig styrfilosofi”. Även Wahlström (2002) visar att det sker ett perspektivskifte mellan de två propositionerna: ”Den stora förändringen, den som kan karakteriseras som ett brott mot den tidigare ansvarsdiskursen, inträffar mellan styrningspropositionen och ansvarspropositionen” (s. 167). Dels ligger ansvarspropositionen till grund för beslut som innebär en ny ansvarsfördelning mellan stat och kommun, till exempel genom ett nytt statsbidragssystem som ger kommunerna ansvaret för att allokera resurser till skolorna och en ny myndighetsstruktur, dels noterar Wahlström (2002) att begreppet ”målstyrning” dominerar i styrningspropositionen medan ”mål- och resultatstyrning” används i ansvarspropositionen.

Även Helgøy (2006) visar att regeringen betonar resultatstyrning i ansvarspropositionen och lyfter också fram att idéer om utvärdering var centrala redan i mitten av 1980-talet när Skolöverstyrelsen fick i uppdrag att genomföra en nationell utvärdering och, som utgångspunkt för denna, att formulera mål i relation till läroplanen. Lindensjö och Lundgren (2000, s. 102) lyfter fram betydelsen av ansvarspropositionen genom att den lade grunden för en ny ansvarsfördelning mellan staten och kommunerna och att det ”var en omfattande och i stora stycken radikal förändring som föreslogs och som senare riksdagen beslutade om”. Börjessons (2016) analys visar att det sker en förskjutning från målstyrning i styrningspropositionen till mål- och resultatstyrning i de två propositionerna som regeringen presenterade för riksdagen mot bakgrund av Skolprojektets förslag. I Börjessons analys kopplas emellertid resultatstyrningen till en allt mer framträdande marknadslogik som fördjupas i avsnittet nedan.

Undantaget är Larsson (2014) som inte tydligt särskiljer mellan olika utredningar och riksdagsbeslut utan skriver att huvudmannaskapet för skolledare och lärare överfördes till kommunerna, liksom att en övergång till mål- och resultatstyrning skedde, ”(efter) ett riksdagsbeslut 1989” (Larsson, 2014, s. 305).

Budgetpropositionerna

Det finns också studier som identifierar förändringar inom svensk statsförvaltning och/eller betonar budgetpropositionernas betydelse när de ska förklara målstyrningens införande. Wahlström (2009, s. 80) menar, med hänvisning till en studie om mål- och resultatstyrningens historia inom den svenska statsförvaltningen, att mål- och resultatstyrning ”som budgetform och styrprocess” infördes inom statlig förvaltning genom riksdagens beslut om kompletteringspropositionen 1988¹¹. Detta har betydelse eftersom regeringen i den efterföljande budgetpropositionen¹² pekar ut skolan som ett område där de nya styridealerna kan utvecklas och prövas. Detta ledde, enligt Wahlström, fram till att Skolprojektet tillsattes på departementet och, i förlängningen, till att riksdagen beslutade införa ett nytt statsbidragssystem som gav kommunerna större handlingsfrihet.

Även Lindensjö och Lundgren (2000) och Börjesson (2016) lyfter fram budgetpropositionernas betydelse. Lindensjö och Lundgren (2000) gör en något längre historisk tillbakablick än Wahlström (2009) genom att visa att budgetpropositionen 1986¹³ diskuterade riktlinjer och principer för en utredning om ökat lokalt ansvar inom skolområdet som sedermera resulterade i styrningsberedningen. Börjesson (2016) hänvisar till budgetpropositionen 1991 där regeringen diskuterar skolans mål- och resultatstyrning och ökat inflytande för lokala aktörer med en annan innebörd än i tidigare styrningspropositioner, nämligen att decentraliseringen antas leda till effektivisering vilket, i sin tur antas innebära förbättrade villkor för fristående skolor. I Börjessons analys, som endast i korta delar har återgetts här, kännetecknas perioden 1989–1996 av en starkt framträdande marknadslogik. Det är marknadslogikens hegemoni under den här perioden som möjliggör decentralisering och mål- och resultatstyrning. Därvidlag menar Börjesson att resultaten skiljer sig från den dominerande uppfattningen inom forskningen som gör gällande att decentraliseringen banade väg för marknadsreformerna. Ett exempel på det, från vår analys, är Bergs med fleras studie (2015). Den visar att mål- och resultatstyrningen ändrade innebörd när den nytillträdde borgerliga regeringen 1991 påskyndade marknadsreformerna som i grunden byggde på ett effektivitetstänkande som bidrar till förskjutningen från målstyrning till mål- och resultatstyrning.

SLUTSATSER OCH DISKUSSION

Översikten har väglets av de två frågeställningarna vad som karakteriserar forskningen om målstyrning av svensk skola och vilken kunskap som har genererats i forskningen. Målstyrning av svensk skola har studerats i tidigare forskning men samtidigt resulterade de systematiska litteratursökningarna i färre publikationer än vi initialt förväntade. Det kan bero på begränsningar i tillämpade sökstrategier. I relation till syftet att fokusera på målstyrning som

en styrreform anlades en bred ansats med söktermerna målstyrning och resultatstyrning samt olika kombinationer av begreppen, både på svenska och engelska. Därför håller vi det för mer troligt att forskningen inom området faktiskt är begränsad. Att översikten inte har inkluderat publikationer före 2000 är en begränsning. Samtidigt gav våra sonderande sökningar inga relevanta publikationer före år 2000. Eftersom en av de centrala publikationerna (Wahlström, 2002) publicerades år 2002 håller vi det inte för troligt att ett vidare tidsspänn skulle givet ett väsentligen annorlunda resultat. Publikationen har en särställning eftersom det är en vetenskapligt granskad text med syfte att förklara införandet av målstyrning och det är troligt att den adresserar en kunskapslucka i tidigare forskning. Å andra sidan har fler fack- eller läroböcker än vi initialt förväntade oss inkluderats i översikten. Det vittnar om ett intresse för frågorna bland forskare vid svenska lärosäten men reser samtidigt frågor om kvaliteten i relation till den övergripande frågan om vilken som är den bästa tillgängliga kunskapen om skolans målstyrning.

Den systematiska översikten har inkluderat sju publikationer. Samtliga har förklarande ambitioner. En studie vars syfte var att förklara målstyrningens införande hade i huvudsak en tolkande ansats och saknade en teoretiskt förankrad förklaringsmodell. Av återstående sex publikationer var tre inriktade på att förklara målstyrningens införande, medan tre studier sökte förklaringar till utbildningspolitiska förändringar där målstyrning ingått som en central del. Ett centralt resultat är därför att frågan om varför målstyrning infördes som styrningsmodell i den svenska skolan måste besvaras med utgångspunkt i de tre studier som specifikt hade detta syfte (Helgøy, 2006, Wahlström, 2002, 2009) och där två är skrivna av samma författare. I den mån studierna som analyserat utbildningspolitisk förändring ur ett bredare perspektiv (Börjesson, 2016; Berg m fl. 2015; Lindensjö & Lundgren, 2000) även har identifierat motiv och skeenden som bidragit till målstyrningens införande kan slutsatserna baseras på sex studier.

Därför infördes målstyrning av svensk skola och så gick det till

Kunskapen som genererats i forskningen och som vi har syntetiserat i översikten bidrar till perspektiv på svar på frågan *hur* det gick till när målstyrning infördes i svensk skola. Det skedde genom tre riksdagsbeslut som hade förgåtts av två parlamentariska utredningar och en departementsintern arbetsgrupp. I februari 1989 fattade riksdagen ett principbeslut om att införa målstyrning av svensk skola. Därmed ställde sig riksdagen bakom regeringens styrningsproposition som hade tagits fram mot bakgrund av styrningsberedningens förslag från 1988. I december 1990 fattade riksdagen beslut om regeringens ansvarsproposition som resulterade i en ny ansvarsfördelning mellan nationella, kommunala och lokala aktörer inom skolområdet, och en förskjutning från målstyrning till styrning med mål *och* resultat. Riksdagens

beslut i december 1990 baserades på förslag från skolprojektet som hade arbetat internt på departementet med att konkretisera styrningspropositionens intentioner. Genom läroplansreformen 1994, som riksdagen beslutade om i december 1993, manifesterades målstyrningen i läroplanerna (Wahlström, 2002; Lindensjö & Lundgren, 2000). I enlighet med läroplanskommitténs förslag ändrade läroplanerna karaktär från dokument som föreskrev metoder, undervisningsupplägg och undervisningsinnehåll till dokument som angav mål för verksamheten och för undervisningen i olika ämnen.

Kunskapen som genererats i forskningen bidrar också med på frågan *varför* målstyrning infördes i skolan även om det svaret är mer komplext. Å ena sidan visar den systematiska översikten att målstyrningens införande i samband med 1990-talets decentraliseringsreformer innebar att tydligt brott mot tidigare styrningsmodeller. Helgøy (2006) utgår från institutionell teori och antagandet att förändring inom ett politikområde sker i små steg eller genom tydliga brott mot tidigare ideal, och visar att målstyrningens införande kraftigt avvek från den dominerande modellen för styrning. En liknande bild framträder i Wahlströms (2002) analys enligt vilken det skedde ett skifte i diskursen om ansvaret för skolan mellan riksdagens beslut om styrningspropositionen 1989 och om ansvarspropositionen 1990. Visserligen hade målstyrning använts ett fåtal gånger i förarbeten till tidigare reformer men det var först i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet som frågorna togs upp på allvar och begreppet gavs konkret innebörd (Wahlström, 2002, s. 160). Men Berg med flera (2015, s. 40) ser inte skolans kommunalisering som ett ”kontinuitetsbrott i förhållande till den under 1980-talet förda skolpolitiken” utan som en fortsättning på decentraliseringsförsök på 1970-talet.

Helgøy (2006) och Wahlström (2002) söker förklaringarna till målstyrningens införande *inom* skolans område. Enligt Helgøy (2006, s. 106) kritiserades den etablerade styrmodellen för bristande legitimitet och effektivitet och eftersom försöken att gradvis förändra styrningen i dialog med lärarprofessionen hade misslyckats återstod inget annat än att göra radikala förändringar. Hon ser beslutet att ersätta Skolöverstyrelsen (SÖ) med Skolverket och beslutet att kommunalisera lärtjänsterna som ett formativt moment som konstituerar en ny styrmodell baserad på målstyrning. Enligt Wahlström (2002, s. 203) kännetecknades den dominerande ansvarsdiskursen fram till slutet av 1980-talet av resursstyrning, det vill säga att ”staten garanterar likvärdigheten via resursfördelningen”. Garantin för den likvärdiga skolan omdefinieras i samband med ansvarspropositionen. Det är inte längre den statliga regleringen utan ”mål i skollag och läroplan”, samt av utvärdering av hur målen uppnås” som garanterar likvärdigheten (s. 203).

Wahlström (2009) och Börjesson (2016) söker förklaringar *utanför* skolområdet genom att också inkludera styrningsförändringar inom statsförvaltningen. Börjesson menar att marknadsreformer och effektivitetstänkande har givits en framträdande roll inom offentlig förvaltning generellt, vilket har på-

verkat utvecklingen inom skolans område. Med utgångspunkt i tidigare studier skildrar Wahlström (2009) hur införandet av mål- och resultatstyrning i statsförvaltningen 1988 går att spåra till idéer och reformförsök redan under 1960-talet. Wahlström drar en parallell mellan den förvaltningspolitiska utvecklingen, där idéer om målstyrning dyker upp på 1960-talet, och utvecklingen inom skolområdet och landar i slutsatsen att skolans målstyrning införs 1991 och tydligt uttrycks först i 1994 års läroplaner.

Å andra sidan visar den systematiska översikten att målstyrningen tycks ha en längre historia. Flera publikationer, både de som har en förklarande ansats och de som har en mer beskrivande ansats, gör historiska tillbakablickar. Lindensjö och Lundgren (2000) visar hur samhällsförändringar i början av 1900-talet ledde till ökad betoning på utbildningens nytta för samhället och individen, och till att utbildning sågs som ett instrument för en proaktiv politik. Successivt förändrades styrningen genom att det skapades en skarp gräns mellan beslut om utbildningens mål och innehåll (formuleringsarenan) och dess genomförande (realiseringsarenan). Lindensjö och Lundgren resonerar om mål ”som instrument för att genomföra bestämda politiska handlingslinjer” men inte specifikt för målstyrningens införande. Vi har också visat att Wahlström (2002), men även Larsson (2014), gör en koppling till 1946 års skolkommision. Men båda menar att målstyrningen som infördes på 1990-talet fick en helt annan innebörd än vad Skolkommisionen föreslog. Enligt Larsson (2014) innebar reformerna på 1990-talet att ansvar decentraliserades från stat till kommun, inte till professionen som kommissionen argumenterade för. Wahlström (2002) noterar att det har gjorts hänvisningar till målstyrning i flera utredningsbetänkanden även efter skolkommisionens utredning men begreppet har aldrig preciserats eller uttolkats. Därigenom markerar reformerna i början av 1990-talet ett mycket tydligt skifte i jämförelse med tidigare styrningsideal, men hon noterar också att det görs hänvisningar till målstyrning i flera tidigare betänkanden.

Mönster och begränsningar i forskningen om målstyrning av svensk skola

Den systematiska översiktens främsta kunskapsbidrag är att den har visat att forskningen inom området är knapphändig, att få studier har förklarande ambitioner med en tydlig teoretisk inramning och att det är anmärkningsvärt att studierna är såpass samstämmiga vad gäller metod- och materialval. I första hand har statliga offentliga utredningar och propositioner använts som material men även annat material från de politiska policyprocesser som samlas inom ramen för det offentliga trycket har använts, till exempel departementskrivelser. Det är alltså regeringens officiella syn på målstyrningen som fenomen som framkommer i studierna.

Även om perioden runt 1990 ges en central betydelse i forskningen om skolans målstyrning spårar samtliga studier målstyrningen bakåt i tiden. Hur långt tillbaka i tiden varierar mellan studierna. Detta pekar på en inneboende paradox, målstyrning är å ena sidan förknippat med konkreta politiskt beslut vid tiden runt 1990, å andra sidan förknippat med förändringar av skolans styrning som går tillbaka så långt som till 1940-talet. Det går alltså att slå fast att staten beslutar om införande av mål- och resultatstyrning av skolan 1990 samtidigt som de drag som karaktäriserar målstyrning är av äldre datum än så. Annorlunda uttryckt är det inte, menar vi, klarlagt på vilket sätt införandet av målstyrning 1990 ändrade existerande former av målstyrning. Detta pekar på det problematiska i att försöka fånga förändringar i skolans styrning med begreppet målstyrning, eftersom det i så hög grad är förknippat med statens egen beskrivning av hur styrningen förändrades.

Med tanke på att ett av våra inklusionskriterier var att studierna skulle adressera policynivån är utfallet vad gäller teoretiska perspektiv och materialval till viss del väntat. Vi har primärt sökt forskningsstudier som analyserar målstyrningen som styrreform. En viktig begränsning med studien är alltså att den inte inkluderar studier som handlar om målstyrningens betydelse för huvudmäns och skolors arbete och verksamhet. Men det är också intressant att reflektera över de val som gjorts i tidigare forskning vad gäller teoretiska perspektiv och material. Dessa val utgör i sig en begränsning av den kunskap som finns tillgänglig. Vi vill här lyfta fram tre aspekter: För det första är frågor om politiska konfliktlinjer, det vill säga om politiska partiers eventuellt olika syn på fenomenet målstyrning, frånvarande i studierna. För det andra saknas röster från lärarnas och skolledarnas organisationer och från skolmyndigheterna i studierna. Med tanke på att detta är aktörer som på olika sätt berörs av reformerna är det anmärkningsvärt att deras perspektiv inte förefaller ha synliggjorts i policyprocesserna. För det tredje domineras de inkluderade studierna av ett kollektivt aktörsperspektiv, det vill säga det är i första hand regeringens synsätt vi får ta del av genom studierna, inte vilken betydelse till exempel ministrar eller myndighetschefer har haft.

Sammanfattningsvis har vi identifierat ett behov av ytterligare policystudier men med mer djuplodande historiska perspektiv, tydligare teoretisk inramning, med en bredd av empiriska underlag och som i högre grad använder analysbegrepp skilda från sitt studieobjekt. Exempelvis skulle mer historiskt inriktade studier med institutionella perspektiv där målstyrningen kopplas till andra former av sammanhang och institutioner kunna vidga förståelsen av målstyrningen av skolan och förståelsen av att målstyrning både är något som formellt införs på 1990-talet och något som kan spåras till tidigare förändringar i statsförvaltningen. Nätverksanalyser, studier av organisationer och analyser av hur kunskap cirkulerat mellan olika arenor och vilka aktörer som har fått komma till tals i dessa policyprocesser är exempel på områden som det vore fruktbart att studera.

NOTER

¹ Med en mäklarorganisation avses här en myndighet eller institution som är en förmedlande brygga av forskning mellan praktiker (t.ex. lärare) och forskare. Skolforskningsinstitutet är ett svenskt exempel på en institution som förmedlar och sammanställer forskning som vänder sig till lärare.

² Databaserna är: Business Source Premier; Academic Search Complete; AMED - The Allied and Complementary Medicine Database; OpenDissertations; CINAHL; eBook Collection (EBSCOhost); EconLit; ERIC; Historical Abstracts with Full Text; International Political Science Abstracts; Library, Information Science & Technology Abstracts; LiUB Library Catalogue; MathSciNet via EBSCOhost; MEDLINE; Newswires; APA PsycArticles; APA PsycInfo; Regional Business News; MLA Directory of Periodicals; MLA International Bibliography; eBook Open Access (OA) Collection (EBSCOhost).

³ Libris är egentligen en biblioteksdatabas som för närvarande rymmer ungefär 7 miljoner titlar.

⁴ Handsökningen avser följande nio tidskrifter: Scandinavian Journal of Public Administration (tidigare Kommunal ekonomi och politik), Statsvetenskaplig tidskrift, Nordic Journal of Studies in Educational Policy (tidigare Studies in Education Policy and Educational Philosophy), Utbildning & Demokrati, Scandinavian Journal of Educational Research, Pedagogisk forskning i Sverige, Education Inquiry, Nordic Journal of Educational History samt Scandinavian Political Studies.

⁵ Exempel på söktermer som vi valde bort var ”performance management” och ”outcome-based education”.

⁶ Sökningen genererade initialt 19 publikationer varav en dubblett som exkluderades eftersom den identifierats i annan sökning.

⁷ Vi var eniga om att fyra publikationer skulle inkluderas och fem exkluderas.

⁸ SOU 1988:20

⁹ Prop 1989/90:41

¹⁰ Prop 1990/91:18

¹¹ Prop 1987/88:150

¹² Prop 1988/89:150

¹³ Prop 1985/86:100

REFERENSER

Alexandersson, Mikael (red.). (1999). *Styrning på villovägar. Perspektiv på skolans utveckling*. Studentlitteratur.

Berg, Gunnar, Groth, Erik, Nyttell, Ulf, & Söderberg, Hans (1999). *Skolan i ett institutionsperspektiv*. Studentlitteratur.

Berg, Gunnar, Andersson, Fia, Bostedt, Göran, Perselli, Jan, Sundh, Frank, & Wede, Christer (2015). *Skolans kommunalisering och de professionellas frirum*. Utbildningsvetenskapliga studier 2015:2. Mittuniversitetet.

- Börjesson, Mattias (2016). *Från likvärdighet till marknad. En studie av offentligt och privat inflytande över skolans styrning i svensk utbildningspolitik 1969-1999*. [Akademisk avhandling, Örebro universitet].
- Dahllöf, Ulf, Franke-Wikberg, Sigbritt, Kallós, Daniel, Lundgren, Ulf, P., & Wallin, Erik (1989). *Skolan och utvärderingen. Fem professorer tar ordet*. HLS förlag.
- Du Rietz, Lars; Lundgren, Ulf P., & Wennås, Olof (1987). *Ansvarsfördelning och styrning på skolområdet*. DsU 1987:1. Utbildningsdepartementet.
- Gough, David, Oliver, Sandy, & Thomas, James (2017). *An Introduction to Systematic Reviews* (2 uppl.). Sage.
- Gough, David, Thomas, James, & Oliver, Sandy (2019). Clarifying differences between reviews within evidence ecosystems. *Systematic Review*, 8, 170. <https://doi.org/10.1186/s13643-019-1089-2>
- Haldén, Eva (1997). *Den föreställda förvaltningen. En institutionell historia om central skolförvaltning*. [Akademisk avhandling, Stockholms universitet].
- Hammersley, Martyn (2002). Systematic or Unsystematic, is that the Question? Some reflections on the science, art, and politics of reviewing research evidence. *Text of a talk given to the Public Health Evidence Steering Group of the Health Development Agency*, October, 2002.
- Helgøy, Ingrid (2006). Rhetoric and Action in Regulating the Public Schools in Norway and Sweden. *Scandinavian Political Studies*, 29(2), 89-110.
- Hultén, Magnus (2019). *Striden om den goda skolan: hur kunskapsfrågan enat, splittrat och förändrat svenska skola och skoldebatt*. Nordic Academic Press.
- Isberg, Göran (2023). ”Dagens styrsystem för skolan är splittrat”, *Dagens Samhälle*, 10 mars 2023. <https://www.dagenssamhalle.se/opinion/debatt/dagens-styrsystem-for-skolan-ar-splittrat/>
- Jacobsson, Bengt, & Sahlin-Andersson, Kerstin (1995). *Skolan och det nya verket. Skildringar från styrningens och utvärderingarnas tidevarv*. Nerenius & Santérus förlag.
- Jarl, Maria, & Rönnerberg, Linda. (2019). *Skolpolitik – från riksdagsbus till klassrum* (3 uppl). Liber.
- Johansson, Bertil, & Johansson, Britt (1994). *Att styra eller inte styra: En kritisk granskning av den svenska grundskolans förändrade styrning med inriktning mot planeringsdokument*. [Akademisk avhandling, Lunds Universitet].
- Larsson, Hans-Albin (2014). När medlet blev mål. Om mål- och resultatstyrningens effekter på skolan. I Larsson, Hans-Albin (red.). *14 röster kring samhällsstudier och didaktik* (s. 303-343). Samhällsstudier & Didaktik.
- Levinsson, Magnus (2017). Kan och bör systematiska översikter adressera frågor om vad som är utbildningsmässigt önskvärt? *Nordisk Tidskrift för Allmän Didaktik* 3(1), 86-92. <https://doi.org/10.57126/noad.v3i1.12289>
- Lillejord, Sölvi (2017). Hva er relevant kunnskap i skolen? *Nordisk Tidskrift för Allmän Didaktik*, 3(1), 96-101. <https://doi.org/10.57126/noad.v3i1.12298>

- Lindensjö, Bo, & Lundgren, Ulf P. (2000). *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Liber.
- Meline, Timothy (2006). Selecting studies for systemic review: Inclusion and exclusion criteria. *Contemporary issues in communication science and disorders*, 33(Spring), 21-27. <https://doi.org/10.1044/cicsd.33.S.21>
- Proposition 1985/86:100 med förslag till statsbudget för budgetåret 1986/87.
- Proposition 1987/88:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m.m. (kompletteringsproposition).
- Proposition 1988/89:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1989/90, m.m. (kompletteringsproposition).
- Proposition 1989/90:41 om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer.
- Proposition 1990/91:18 om ansvaret för skolan.
- Saini, Michael, & Shlonsky, Aron (2012). *Systematic Synthesis of Qualitative Research*. Oxford University Press.
- Schriewer, Jürgen (2006). Comparative social science: characteristic problems and changing problem solutions, *Comparative Education*, 42(3), 299-336. <https://doi.org/10.1080/03050060601022640>
- Skolforskningsinstitutet (2020). *Laborationer i naturvetenskapsundervisningen. Systematisk översikt 2020:1*. Bilaga 2. Bedömningsstöd. Skolforskningsinstitutet.
- SOU 1988:20. En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. Betänkande från beredningen om ansvarsfördelning och styrning på skolområdet.
- SOU 2022:53. *Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag Volym 1*. Betänkande av Utredningen om ökat statligt ansvar för skolan. Regeringskansliet.
- Stålhammar, Bert (1991). *Målstyrt ledarskap i skolan*. Gothia.
- Sundberg, Daniel, & Wahlström, Ninni (2012). Standards-based curricula in a denationalised conception of education: The case of Sweden. *European Educational Research Journal*, 11(3), 342-356. <https://doi.org/10.2304/eej.2012.11.3.342>
- Sundström, Göran (2003). *Stat på villovägar. Resultatstyrningens framväxt ur ett historiskt-institutionellt perspektiv*. [Akademisk avhandling, Stockholms universitet].
- Wahlström, Ninni. (2002). *Om det förändrade ansvaret för skolan. Vägen till mål- och resultatstyrning och några av dess konsekvenser*. [Akademisk avhandling, Örebro universitet].
- Wahlström, Ninni. (2009). *Mellan leverans och utbildning. Om lärande i en mål- och resultatstyrd skola*. Daidalos.

BILAGA 1.

Sammanställning av publikationer som identifierades i litteratursökningarna efter granskning på titel- och abstraktnivå

Författare, årtal	Titel	Källa för identifieration
Berg, G. (2011)	Hur kan rektor navigera i skollärdarskapets komplexitet? Blossing, U. (red), <i>Skollärdarskapet i fokus – kunskap, värden och verktyg</i> , s. 24-37. Studentlitteratur.	SveD
Berg, G., Andersson, F., Bostedt, G., Perselli, J., Sundh, F. & Wede, C. (2015)	Skolans kommunalisering och de professionellas frirum. <i>Utbildningsvetenskapliga studier</i> 2015:2.	RefCit
Börjesson, M. (2016)	Från likvärdighet till marknad. En studie av offentligt och privat inflytande över skolans styrning i svensk utbildningspolitik 1969-1999 (avhandling). Örebro universitet.	RefCit
Carlbaum, S., Hult, A. Lindgren, J., Novak, J., Rönnberg, L., & Segerholm, C. (2014)	Skolinspektion som styrning, <i>Utbildning och Demokrati</i> , 23(1), 5-20.	SveD
Elmeroth, E. (2006)	<i>Från Kronos till Kairos: mot en målstyrd skola.</i> Studentlitteratur.	SveD
Elmeroth, E., Eek-Karlsson, L., Olsson, R., & Valve, L-O. (2005)	<i>Tid för målstyrning: utvärdering av kvalitetsarbete i försöksverksamheten med utbildning utan timplan i grundskolan.</i> Rapport 2005:1. Högskolan i Kalmar.	SveD
Eriksson, I., & Jedemark, M. (2004)	Skola utan timplan – om lärares tolkning av uppdraget i en mål- och resultatstyrd skola, <i>Studies in Educational Policy and Educational Philosophy</i> , 2004(1), 1-15.	SveD
Fejes, A. (2006)	<i>Constructing the adult learner: a governmentality analysis</i> (avhandling). Linköpings universitet.	SveD

Forsberg, E., & Wallin, E. (red.) (2006)	<i>Skolans kontrollregim - ett kontraproduktivt system för styrning?</i> HLS förlag	SveD
Gårlin, S. (2017)	Elever med AST-diagnoser i den målstyrda skolan – konsekvenser av utbildningspolicy i svensk kontext, <i>Kapet</i> , 13(1), 89-106.	SveD
Helgøy, I. (2006)	Rhetoric and action in regulating the public schools in Norway and Sweden, <i>Scandinavian Political Studies</i> , 29(2), 89-110.	IntD
Holmström, O. (2007)	<i>Skolpolitik, skolutvecklingsarena och sociala processer</i> (avhandling). Lunds universitet.	SveD
Hyltegren, G. (2014)	<i>Vaghet och vanmakt – 20 års med kunskapskrav i den svenska skolan</i> (avhandling). Göteborgs universitet.	SveD
Högberg, R., Fejes, A., & Mufic, J. (2020)	Styrning och granskning av kommunal vuxenutbildning. Högberg, R., Fejes, A., & Mufic, J. (red), <i>Om vuxenutbildning och vuxnas studier: en grundbok</i> , s. 339-355. Studentlitteratur.	SveD
Imsen, G., Blossing, U., & Moos, L. (2017)	Reshaping the Nordic education model in an era of efficiency. Changes in the comprehensive school project in Denmark, Norway, and Sweden since the millennium, <i>Scandinavian Journal of Educational Research</i> , 61(5), 568-583.	Hands.
Johansson, O. (2001)	School Leadership Training in Sweden: Perspectives for tomorrow, <i>Journal of In-Service Education</i> , 27(2), 185-202.	IntD
Kristiansson, M. (2006)	<i>Skolan och den politiska offentligheten – öppning eller tillslutning? Styrning och skolutveckling utifrån "försöket utan timplan"</i> (avhandling). Karlstads universitet.	RefCit
Larsson, H-A. (2014)	När medlet blev mål. Om mål- och resultatstyrningens effekter på skolan. I Larsson, H-A (red.). 14 röster kring	SveD

	samhällsstudier och didaktik (s. 303-343). Samhällsstudier och didaktik	
Lindberg, E. (2011)	<i>Effects of management by objectives and results. Studies of Swedish upper secondary schools and the influence of role stress and self-efficacy on school leaders</i> (avhandling). Umeå universitet.	SveD
Lindberg, E. (2012)	The power of role design: Balancing the principals' financial responsibility with the implications of stress, <i>Educational Assessment, Evaluation and Accountability</i> , 24(2), 151-171.	IntD
Lindberg, E., & Wilson, T.L. (2011)	Management by objectives: The Swedish experience in upper secondary schools, <i>Journal of Educational Administration</i> , 49(1), 62-75.	IntD
Lindensjö, B., & Lundgren, U.P. (2000)	<i>Utbildningsreformer och politisk styrning</i> . HLS förlag.	RefCit
Lundahl, C. (2020)	The Swedish Assessment Reform of 2011: A Reform in Constant Need of Ad Hoc Adjustment and Clarification, <i>Oxford Research Encyclopedia of Education</i> . Oxford university press.	SveD
Lundahl, L., Rönberg, L., & Nyroos, M. (2004)	En styrning i tiden. <i>Studies in Educational Policy and Educational Philosophy</i> , 2004(1).	Hands.
Lundström, U. (2015)	Systematic quality work in Swedish schools, <i>Scandinavian Journal of Public Administration</i> , 19(1), 23-43.	Hands.
Nestor, B. (2005)	<i>Styrning med samverkan eller styrning av samverkan: perspektiv på talet om skolans styrning</i> . HLS förlag.	SveD
Nordin, A. (2012)	<i>Kunskapens politik: en studie av kunskapsdiskurser i svensk och europeisk utbildningspolicy</i> (avhandling). Linnéuniversitetet.	RefCit

Pettersson, C. (2013)	<i>Kursplaners möjlighetsrum: Om nationella kursplaners transformation till lokala</i> (avhandling). Örebro universitet.	RefCit
Quennerstedt, A. (2006)	<i>Kommunen – en part i utbildningspolitiken?</i> (avhandling). Örebro universitet.	RefCit
Rönberg, L. (2007)	The Swedish experiment with localised control of time schedules: Policy problem representations, <i>Scandinavian Journal of Educational Research</i> , 51(2), 119-139.	IntD
Tarschys, D., & Lemne, M. (red). (2013)	<i>Vad staten vill. Mål och ambitioner i svensk politik.</i> Gidlunds förlag.	RefCit
Wahlström, N. (2002)	<i>Om det förändrade ansvaret för skolan: vägen till mål- och resultatstyrning och några av dess konsekvenser</i> (avhandling). Örebro universitet.	SveD
Wahlström, N. (2009)	<i>Mellan leverans och utbildning: om lärande i en mål- och resultatstyrd skola.</i> Daidalos.	SveD
Wahlström, N. (2006)	Likvärdighet: ett begrepp med skilda demokratiska dimensioner. Ekström, M. (red). <i>Om demokratins villkor</i> , s. 59-75. Örebro universitet.	SveD

Kommentar: Tabellen anger vilka publikationer som identifierades i litteratursökningarna samt genom vilken av följande källor som publikationen identifierades: Internationell databas (IntD), Svensk databas (SveD), Handsökning (Hands) samt Referens- och citeringsanalys (RefCit). Publikationerna anges i bokstavsordning (efter författarens efternamn).